

УДК 316.334.3-053.81(477)

Каретна О. О., НУ «ОЮА»

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР УЧАСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

В умовах формування ринкового середовища вітчизняна молодь вимагає особливої соціальної підтримки і соціального захисту як така, що знаходиться в стані формування і затвердження життєвих позицій, складає більше половини працездатного населення держави.

Актуальність даної проблеми обумовлена. Розвиток соціально-економічної ситуації в Україні обумовлює необхідність розробки шляхів стабілізації соціальних процесів, забезпечення якісної підготовки управлінських рішень, спрямованих на відтворення інтелектуального й трудового потенціалу суспільства. Перспективи збереження та нагромадження такого потенціалу нерозривно пов'язані з процесами соціалізації і соціально-економічної інтеграції молоді.

Саме могутня енергія, творча уява, патріотичні та громадянські ідеали визначають цільовий і функціональний характер місії сучасної молоді як провідника соціальних змін, економічного розвитку й технічного прогресу України.

Майбутній розвиток України повною мірою залежить від успіху тих, хто завтра відіграватиме провідну роль у суспільних процесах. Це обумовлює важливість реалізації ефективної молодіжної політики держави, яка максимально відповідатиме потребам молоді людини та водночас держави. Державна молодіжна політика повинна відображати позицію держави до цієї групи населення, її погляд в майбутнє та адекватність політичного курсу, створювати необхідні умови, гарантії для соціального становлення і розвитку молодого покоління.

Саме тоді, коли будуть надаватися достатні гарантії та умови для соціалізації та всебічного розвитку молоді людини, молодь буде здатна і матиме бажання спрямовувати свій потенціал у відповідно до інтересів суспільства всіх сферах своєї життєдіяльності. Відсутність такої політики або її неадекватне втілення, як зазначає М. Головатий, призводять до серйозних кризових явищ у молодіжному середовищі, зокрема й у всьому суспільстві загалом [1, с. 49].

Метою цієї теми є, сучасна ситуація в суспільстві і державі котра вимагає негайних заходів, які спрямовані на формування стратегії політичного, соціально-економічного і культурного розвитку України, що припускає послідовну реалізацію заходів, які мають довгостроковий характер і спрямованих на подальше підвищення рівня життя

його населення та вдосконалювання держави. Це вимагає формування базових умов, що дозволять планомірно підготувати основу для кожного наступного етапу перетворень.

Україна від більшості країн відстає майже за усіма соціально-економічними критеріями, залишається на узбіччі світових інноваційних систем, що гальмує подальший соціально-економічний і політичний розвиток. В умовах, коли провідні світові держави не справляються з оздоровленням економіки та забезпеченням соціальних гарантій своїх громадян, ті молоді демократії, що мають дефіцит ресурсів, вимушені шукати інші шляхи виходу із кризи та забезпечення подальшого політичного і соціально-економічного розвитку.

Єдина альтернатива – проведення конкурентоспроможної, адаптивної до зовнішніх збурень державної політики України. Така політика може бути ефективною лише за активної участі молодого покоління. Необхідно розкрити і втілити творчий потенціал молоді, а її соціальний ресурс вважати однією з найважливіших основ, підвищення конкурентоспроможності нашої держави та модернізації суспільства.

Молодь є специфічною соціально-демографічною групою, яка посідає особливе місце в соціальній структурі суспільства та відіграє значну роль у громадсько-політичному житті держави [2, с. 107].

В сучасних умовах все наполегливіше висувається завдання більш ранньої соціалізації молоді, залучення до пізнавальної та трудової діяльності на ранніх етапах життя, продовжується термін її навчання, соціально – політичної адаптації, стабілізації сімейно-побутового статусу тощо. Разом з тим, незважаючи на невизначеність вікових меж молоді, саме в сучасному суспільстві вона виокремлюється у відносно самостійну соціально-демографічну групу. Сприяє цьому, перш за все, ускладнення процесу соціалізації молоді, посилення вимог з боку суспільства, розрив між віковими і соціальними характеристиками, науково-технічний прогрес, який сприяє прискореному розвитку молодих людей, процес акселерації молодого покоління. При цьому головною ознакою молоді як соціально-демографічної групи є процес соціалізації. На думку більшості вчених соціалізація – це сукупність усіх соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює та відтворює певну систему знань, норм, цінностей та моделей ролевої поведінки, які дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства.

Молоді люди – це вихідці з усіх класів і соціальних прошарків, що є в суспільстві. Вони не завжди успадковують соціальне становище своїх батьків, але впливаючись в соціально-класову структуру, стають робіт-

никами, селянами, представниками інтелігенції тощо. Характерно, що незалежно від того, яке місце в соціальній структурі суспільства займе та чи інша особа, на період свого соціального і професійного становлення вона буде зберігати специфіку молодіжного росту, самоствердження до того часу, коли завершиться процес входження в доросле життя.

Саме в молодіжному віці соціалізація здійснюється найбільш активно. Особливо, коли це стосується оцінки старшого покоління, його діяльності, поведінки, участі в суспільно-політичному житті, у зв'язку з чим молодь під впливом змін умов життя вносить новий зміст, своє бачення розвитку подій. У процесі соціалізації молоді нерідко виникають протиріччя, викликані соціально-економічними та політичними змінами, що відбуваються в суспільстві. Особливо гостро протиріччя відчуються тоді, коли це стосується безпосередньо самої молоді, у першу чергу – протиріччя між об'єктивною необхідністю реформи системи освіти і виховання та можливостями держави забезпечити її ресурсами, коштами; між розбудовою соціальної, правової держави та соціальною і правовою незахищеністю молоді [3, с. 476].

Варто підкреслити, що на процес соціалізації молоді значно впливає сім'я, школа, вищі, армія, засоби масової інформації, політичні організації тощо. Усі вони, як суспільні інститути, мають безпосереднє відношення до становлення та якості соціалізації молоді людини.

Соціально-психологічні особливості молоді пов'язані насамперед з мотивацією професійного вибору. Важливу роль в житті молоді людини відіграє правильно обрана майбутня професія. Саме вона визначає активну позицію в суспільно-політичному житті, високий професіоналізм, матеріальний достаток і сімейний добробут. На жаль, молоді люди рідко задумуються над тим, як розвивати свої духовні і фізичні здібності. Людина, яка досконало знає свої можливості, сильні й уразливі місця своєї особистості, навіть скромну професію зможе підняти на належний рівень тільки тим, що вона там працює. Добросовісне відношення до своїх обов'язків і старання виконання запропонованої роботи, в кінці кінців, дасть свої результати і забезпечить загальний успіх [4, с. 66].

Проблеми, протиріччя, що потребують свого вирішення на шляху соціалізації молоді, наявні в усіх сферах її життєдіяльності. У нинішніх умовах молоде покоління найбільше стурбоване економічними проблемами. За даними соціологічного опитування громадської думки Центру Разумкова у квітні – травні 2010 року найбільше молодих людей непокоять проблеми працевлаштування (62 %). Проблеми, з якими стикається молодь під час пошуку роботи, є вимагання стажу

роботи, відповідної освіти, знань та умінь. Серед опитаної молоді власний бізнес має лише 6 % молодих людей. Головна перешкода для започаткування і ведення власної справи – брак стартового капіталу (58 %), хабарництво чиновників (38 %), а також висока ставка податкового гніту.

На становищі молоді позначається загальне зниження рівня життя та зuboжіння населення. Кризовий стан суспільства негативно відбивається на відношенні молоді до трудової діяльності. Більше половини опитаних молодих людей відзначали, що оплата за роботу, яку вони сьогодні виконують, не забезпечує їм можливості вирішувати насущні проблеми.

Серед соціальних проблем молоді значне місце займає зростання рівня соціальних відхилень (до основних форм девіантної поведінки у сучасному суспільстві відноситься злочинність, токсикоманія, алкоголізм, проституція і суїцид). Дослідження свідчать, що підґрунтям для негативних суспільних явищ є соціально – економічна нестабільність, недоліки в організації навчально-виховного процесу в освітніх закладах, певна дегуманізація освіти, штучне відокремлення її від виховання, зниження виховного потенціалу сім'ї, неякісна організація праці на виробництві, негативний вплив антигромадських елементів, зростаюча активність ділків тіньової економіки, наявність засобів і сфер нетрудового збагачення, бізнес через нелегальні азартні ігри, сутенерство, відсутність нормальних умов для лікування неповнолітніх наркоманів, алкоголіків. Тобто проблема зниження рівня правопорушень та інших антисоціальних проявів зводиться до зменшення впливу на молодь вказаних та інших негативних явищ суспільного життя.

Актуальною проблемою, з якою зіткнулося наше суспільство, стала шлюбно-сімейна проблема (високий рівень розлучень, сімейних конфліктів, низька народжуваність, відсутність можливості поліпшити житлові умови, позашлюбне материнство).

Соціальні зміни в суспільному житті супроводжуються значними змінами у свідомості і поведінці молодих людей, в тому числі з деформаціями в системі цінностей. Так, молодь не надає належного значення проблемам виховання, зокрема патріотичного. Окремі з них не відчують гордості за належність до України, українського народу. Вочевидь, даються взнаки порушення спадковості поколінь, прогалини у вихованні дітей та підлітків у сім'ї, школі, низькопробна масова культура Заходу, недостатня робота щодо збереження та відродження народних традицій, надмірна комерціалізація сфери дозвілля, культури [5, с. 89].

Вихід української економіки з кризи закономірно ставить проблему невідкладної перебудови соціальної сфери. Вона повинна стати ефективним сектором економіки й стимулом прискорення економічного прогресу. Ідеться передусім про забезпечення реальних змін у задоволенні власних життєвих потреб населення і про потребу нової соціальної політики, яка би припинила поглиблення майнової диференціації і зосередила увагу не лише на захисті малозабезпечених верств населення, а й на його економічно активній частині.

Молодь перебуває в складній ситуації і потребує ефективного соціального захисту, бо, з одного боку, відбувається стрімкий розвиток інформаційних технологій, а з іншого, – знижується рівень життя, збільшується кількість проблем, що постають перед нею.

Ефективність соціального захисту, як переконує світовий і національний досвід, тісно пов'язана з ефективністю економічного розвитку взагалі. Проте слід пам'ятати, що ефективність соціального захисту молоді ґрунтується на соціальних цінностях і орієнтаціях суспільства, його піклуванні про власне майбутнє [6, с. 106].

Основною формою прояву соціальної активності молоді та найефективнішим механізмом взаємодії молодого покоління з державою є молодіжний рух. В сучасних умовах назріла гостра необхідність посилення уваги до молодіжного руху з боку держави, необхідність розробки науково обґрунтованого плану дій, результати якого стануть відчутні в близькій перспективі. Такий підхід з боку держави дасть можливість сформувати стратегічну мету українського молодіжного руху, яка спрямована на формування відповідального ставлення молоді до свого майбутнього і майбутнього держави. Це зробить вплив молодіжного руху ефективним на розробку та реалізацію державної політики і змінить сучасну роль молодого покоління – брати участь у вирішенні власних соціально-побутових проблем, на необхідність участі у розв'язанні стратегічних проблем виходу із системної соціально-економічної кризи та забезпечення подальшого розвитку суспільства.

У свою чергу, в якості однієї з найважливіших умов розвитку держави, виступає забезпечення відтворення трудового і інтелектуального потенціалу українського суспільства. Перспективи збереження і накопичення такого потенціалу нерозривно пов'язані зі здійсненням комплексу заходів з освіти й виховання молоді.

В Україні близько 11 млн. юнаків і дівчат, з них понад 1,5 млн. – студенти ВНЗ I-IV рівнів акредитації і, насамперед, молодіжна політика в Україні щодо освіти, економічної, соціально-політичної галузей, розвитку культурного, духовного, фізичного потенціалу

молоді та діяльність молодіжних організацій визначається українським законодавством.

Інтереси молодого покоління повинні бути враховані при визначенні загальнонаціональних пріоритетів. Молодь повинна стати активним учасником вирішення завдань, які стоять перед нашою державою і суспільством. Створювання умов для включення молоді в процеси розвитку України і її самореалізації необхідно проводити на державному рівні [6, с. 193].

Отже, сучасна соціально-економічна ситуація, що склалася в Україні, вимагає розробки забезпечення якісної підготовки державних рішень щодо сім'ї, молодого покоління, гендерної рівності, збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління, надання соціальної допомоги сім'ям, які опинилися у складних ситуаціях і шляхів стабілізації соціальних процесів. Такі рішення можливі тільки на підставі міждисциплінарного, комплексного, системного аналізу існуючої ситуації та науково обґрунтованого соціального прогнозу можливих наслідків.

Для органів державної влади в Україні у здійсненні молодіжної політики і подолання демографічної кризи основними напрямками діяльності є:

- забезпечення соціальної і правової захищеності молоді;
- забезпечення збалансованого поєднання суспільних, державних інтересів та прав особистості у формуванні і реалізації національної молодіжної політики;
- пріоритет суспільних ініціатив стосовно аналогічної діяльності державних установ та державних органів при фінансуванні заходів і програм, які стосуються молодого покоління;
- надання молодому громадянину гарантованого державою мінімуму соціальних послуг з навчання, виховання, духовного й фізичного розвитку, охорони здоров'я, професійної підготовки й працевлаштування;
- залучення молодих громадян до особистої участі у формуванні й реалізації програм, які стосуються молоді, суспільства та держави.

Суспільство та держава повинні забезпечити випереджальну та інноваційну участь у державотворчих процесах, забезпечити духовні і культурні потреби молоді, рівні можливості для розкриття професійного, творчого, інтелектуального потенціалу молодого покоління, набуття молоддю соціального досвіду, конкурентоздатність на ринку праці, формування вміння жити в громадянському суспільстві, підтримку сімей, якісну освіту, формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій, патріотизму, національної і громадської

свідомості серед молоді, яка б могла забезпечити безперервність розвитку української держави, базуючись на державних і національних цінностях [7, с. 311].

Необхідно розглядати молоде покоління як активну суспільну силу і стратегічний ресурс розвитку нашої країни. В сучасних умовах це вимагає виділення молодіжної політики як одного з основних загальнонаціональних пріоритетів.

Основні зусилля повинні зосередитись на пошуку нових технологій, проєктів, комплексних рішень у сфері державної молодіжної політики, розподілі завдань і засобів, постановці і формуванні стратегій. Державі потрібно більш активно залучати наявні кадри до вироблення конкретних пропозицій по досягненню цих цілей і реалізації принципів. Основні виконавські, інструментальні функції при цьому повинні бути делеговані регіонам – на основі наявних у їхньому розпорядженні ресурсів тільки й може бути створена базова робоча інфраструктура молодіжної політики. Водночас варто визнати, що існує фундаментальний розрив між актуальними завданнями з однієї сторони й наявними інструментами ведення такої політики – з іншої. Зазначений розрив збільшується інерційним мисленням регіональних суб'єктів молодіжної політики, а також відсутністю реальної координації між їхніми діями й ініціативами Центру.

Реалізація пропозицій дозволить:

- 1) поліпшити економічне становище, соціально-побутові й житлові умови молоді й молодих родин;
- 2) підвищити духовно-моральний, творчий і інтелектуальний потенціал молодого покоління;
- 3) зміцнити інститут молоді родини;
- 4) сприяти формуванню у молоді почуття патріотизму, поваги до історії, традицій і культури України;
- 5) підвищити суспільно-політичну активність молодих громадян;
- 6) удосконалити систему соціальної підтримки і правового захисту молоді;
- 7) сформувати у молодого покоління цінності здорового способу життя;
- 8) підвищити рівень ділової і підприємницької активності молоді;
- 9) підвищити рівень поінформованості молодого покоління про їх права і обов'язки щодо можливостей реалізації своїх прав на охорону здоров'я, соціальне обслуговування, відпочинок, професійну орієнтацію, працевлаштування.

Проведення заходів вимагає необхідність розробки комплексу додаткових відповідних програм і планів [7, с. 314].

Результатами підготовлених програм на місцевому та державному мають стати наступні:

- молодь отримує можливість впливати на рівень якості власного життя згідно найвищих міжнародних стандартів. Це, у свою чергу, згодом підвищить індекс людського розвитку в Україні;
- зростуть самодостатність та самостійність молодшої особистості;
- буде ліквідовано споживацьке ставлення до молодого покоління;
- у сфері культури буде знята проблема передачі молодіжного дозвілля на відкуп індустрії розваг, що призводить до прагнення отримання молоддю благ будь-якою ціною та культивування примітивних людських інстинктів, формування сумнівних ідеалів;
- молодь відчує власні сили, роль та свої перспективи у побудові майбутнього;
- очікується випереджальний розвиток молодіжного громадського сектору, що сприятиме формуванню потужного національного потенціалу;
- у духовно-ідеологічній та виховній сферах буде ліквідовано повчально-опікунське та авторитарно-догматичне ставлення, відсторонений погляд на молодь як соціально пасивну маргіналізовану групу.

Все це змінить якісні характеристики молодіжного сектору – відбудеться поступ у розвитку інноваційного потенціалу молоді, що забезпечить природні, демократичні та справедливі умови розвитку в Україні для кожної молодшої людини й буде найкращим стимулом до формування її як конкурентоздатної особисті [8, с. 43].

Ми можемо і повинні відмовитися від все ще переважаючого в економіці нашої держави екстенсивного способу розвитку, який заснований на експлуатації природних багатств. Вимогам сучасності відповідає інтенсивний спосіб, фундаментом якого здатна стати лише інноваційна економіка. Сучасна інноваційна економіка вимагає відповідного підходу до вирішення проблеми кадрового забезпечення, що вимагає комплексного розвитку людського ресурсу. Державним пріоритетом має стати розвиток людини, формування для неї найбільш комфортного середовища проживання. Основним адресатом такого підходу є молодь. Молоде покоління становить основу тієї частини людського ресурсу, яку ще можна вдосконалювати, яка найменш обтяжена стереотипами, а тому здатна до динамічної реакції на виклики середовища.

Досвід останніх десятиліть переконливо доводить, що політичних і економічних успіхів досягають саме ті держави, які приділяють посилену увагу молоді; що стійкий розвиток демонструють саме ті суспільства, які переглянули традиційні погляди на систему взаємин між поколіннями і на їх значення для політичного й соціально-економічного розвитку. Саме тому в новому тисячолітті стратегічні переваги будуть у тих держав і суспільств, які навчатися ефективно використовувати людський потенціал і, у першу чергу, той інноваційний потенціал розвитку, носієм якого є молодь [8, с. 46].

Таким чином, розвиток України як демократичної держави із сучасною соціально спрямованою економікою може стати ефективнішим лише за умови активного залучення молоді, оскільки її творчий потенціал та соціальний ресурс є одним з найважливіших основ модернізації суспільства. В умовах нових світових впливів нарізла гостра необхідність посиленої уваги до молоді з боку держави, розробки системного, науково обґрунтованого й довготермінового плану дій, вагомі результати якого стануть відчутними вже в недалекому майбутньому. Держава і суспільство повинні сприяти участі молоді в державотворчих процесах, забезпечувати рівні можливості для розвитку творчого, інтелектуального потенціалу, соціального досвіду, формувати вміння жити в громадянському суспільстві, підтримувати молоді сім'ї, підвищувати конкурентоспроможність молоді на ринку праці, сприяти одержанню якісної освіти, займатися вихованням національної та громадської свідомості, базуючись на державних і національних цінностях. Такий підхід надасть можливість сформувати стратегічну ціль розвитку української молоді, спрямовану на формування її відповідального ставлення до власного майбутнього і майбутнього держави.

Значення молоді у соціально-економічних та політичних процесах, в першу чергу, у структурі зайнятості населення зростає з кожним роком. Шляхи, які обере нове покоління, залежать від сьогоденних умов життєдіяльності, а також можливостей щодо вибудовування майбутнього, які пропонуються молоді на різних етапах становлення. Посилення ролі «молодіжного чинника» в соціально-економічних, політичних, соціокультурних процесах, як об'єктивної закономірності світового розвитку, специфічні потреби і потенціал молоді як мобільної соціальної групи суспільства обумовлюють необхідність попередження негативних наслідків різного роду соціально-економічних процесів, у тому числі міграційних [9].

Сучасна молодіжна політика не в повному обсязі враховує реальні інтереси і потреби молоді, не сприяє створенню необхідних умов для

зміцнення матеріальних та правових гарантій щодо здійснення прав і свобод молодого покоління, реалізації їх творчих можливостей та ініціатив.

Тому необхідні розробка та реалізація активної державної політики, яка полягає у створенні політичних, економічних, соціальних, організаційних, інформаційних умов і гарантій для забезпечення всебічних потреб молоді, реалізації її творчого потенціалу, стимулювання активної життєвої позиції, усвідомлення нею відповідальності за своє майбутнє і країни в цілому.

Бібліографічний список

1. Бебик В. М. Політична культура сучасної молоді / В. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребкало. – К. : А. Л. Д., 2006. – С. 41 – 65.
2. Декларація «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» від 15 грудня 1992 року № 2859-ХІІ (зі змінами) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua/proza.htm
3. Аверьянов Л. Я. О проблемах молодежи и не только о них [Текст] / Л. Я. Аверьянов // Социологические исследования. – 2008. – № 10. – С. 153 – 157.
4. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні / Карнаух А. // Політичний менеджмент. – 2005. – № 4 (13). – С. 63-69.
5. Колесніченко Н. М. Становище молоді як одна з гуманітарних проблем нашого часу / Колесніченко Н. М. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Т. 23. Вип. 10. Політичні науки. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. – С. 88-90.
6. Корогод Л. П. М. Грушевський про місце і роль молоді в національному розвитку України / Корогод Л. П. // Вивчення молоді на сучасному етапі: питання методології та методики. Матеріали міжнародної конференції, Київ, 11-13 жовтня 1995 р. – К. : А.Л.Д., 2006. – 232 с.
7. Криворучко Ю. Молодь як суспільний чинник формування громадянського суспільства України / Криворучко Ю. // Громадянське суспільство як здійснення свободи: центрально-східноєвропейський досвід / За ред. А. Карася. – Л., 1999. – С. 309 – 316.
8. Паніна Н. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття та морально психологічний стан за умов тотальної аномії / Паніна Н. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 41 – 48.
9. Плоский К. Аналіз соціальних орієнтацій сучасної української молоді, як орієнтир для формування цілей молодіжної політики щодо залучення її до державотворчих процесів [Електронний ресурс] / К. Плоский. – Режим доступу: <http://narodna.pravda.com.ua/>

В условиях формирования рыночной среды отечественная молодежь требует особенной социальной поддержки и социальной защиты как таковая, что находится в состоянии формирования и утверждения жизненных позиций, составляет больше половины работоспособного населения государства.

In the conditions of forming of market environment home young people require the special social support and social defence as such, that is in a state of forming and claim of vital positions, makes the more than half of capable of working population of the state.